ЗАКЛАД ОСВІТИ ДОСТУПНИЙ ДЛЯ НАВЧАННЯ ОСІБ З ООП - НАЯВНИЙ ПАНДУС

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх навчальних закладах

> Ми маємо справу з найскладнішим, неоціненним,найдорожчим, що є в житті, – з дитиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, її місце і роль у житті.
>
> *В.Сухомлинський*

Освіта – невід'ємне право людини. Особливе місце в освіти займають діти з особливими освітніми потребами, що мають фізичні або психофізичні порушення розвитку. Маючи рівні права на освіту, розвиток, участь у житті суспільства – в реальному житті, діти з особливими потребами нерідко позбавлені можливості реалізувати ці права.

Одним з основних принципів міжнародних стандартів є право дітей з особливими потребами на інтеграцію в суспільство, основою якої є забезпечення таким дітям доступу до якісної освіти. Актуальність проблеми полягає в тому, що педагоги, працівники психологічної служби повинні створити умови і надати допомогу в психологічній та соціальній адаптації, підготовці до повноцінного життя в суспільстві дітей з особливими освітніми потребами. Адже навчання дітей з особливими потребами спільно з їхніми здоровими однолітками сприяє їх соціальній адаптації. Таке навчання є корисним також і для здорових дітей, бо вони вчаться розуміти проблеми інших, стають добрішими.

Освіта дітей з особливими потребами передбачає включення їх у загальну діяльність разом з іншими дітьми, починаючи вже з дошкільного віку. Проблемами організації навчання і виховання, психологічного супроводу та соціально-педагогічного патронату дітей з особливими освітніми потребами розглядаються з позиції психологічних, педагогічних, організаційно-методичних вимог щодо організації роботи з такими дітьми. У своїх роботах вчені дійшли висновку, що робота з дітьми з особливими освітніми потребами має бути спрямована на організацію цілеспрямованої підтримки через надання психологічної, соціальної допомоги всіх учасників навчально-виховного процесу [6; 11; 30; 35; 36]. Особлива роль у цьому процесі належить працівникам психологічної служби та їх співпраці з вчителями, батьками, працівниками психолого-медико-педагогічної консультації (нині – інклюзивно-ресурсного центру), громадськістю [11; 27].

Психологічна служба забезпечує вчасне і систематичне вивчення психофізичного розвитку дитини, мотивів її поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, статевих та інших індивідуальних особливостей, створення психологічних умов для саморозвитку та самовиховання, сприяє виконанню освітніх і виховних завдань навчальними закладами.

Метою психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховних закладах міста є вивчення особистісного потенціалу, а саме: співвідношення рівня розумового розвитку дитини і вікової норми, розвитку когнітивної сфери, сформованості мотивації до навчання; особливості емоційно-вольової сфери; індивідуально-характерологічні особливості, їх творчий та інтелектуальний розвиток через залучення всіх учасників навчально-виховного процесу (батьків, педагогів, дітей) до реалізації запланованих дій щодо особливостей розвитку, спілкування, навчання; соціалізація та адаптація; професійна орієнтація дітей з особливими потребами.

В навчальних закладах працюють фахівці психологічної служби, які не достатньо володіють знаннями у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, оскільки основний напрямок їх діяльності пов’язаний з дітьми з нормативним розвитком. У зв’язку з цим метою підвищення методичного рівня, просвіти та практичної діяльності працівників психологічної служби в роботі з дітьми із особливими освітніми потребами методичний кабінет управління освіти проводить семінари-практикуми, круглі столи, заняття з елементами тренінгу на базі освітніх закладів міста, розробляє методичні рекомендації, укладає методичні посібники та порадники.

Отже, практичні психологи забезпечують супровід навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі за таким алгоритмом:

1. Перевірка готовності дитини до навчання в школі у дітей, які проходять підготовку до навчання (березень), виявлення навчальних труднощів у дітей, визначення причин цих труднощів у бесіді з батьками; за потреби – скерування до відповідних додаткових фахівців з метою встановлення причин та надання допомоги.

2. Проведення спостереження за поведінкою дитини на уроках та в позаурочний час, за особливостями її поведінки та взаємодії з однолітками, педагогами.

3. Проведення індивідуальних спостережень, досліджень за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб, аналіз періоду адаптації.

4. Участь у складанні індивідуальної програми супроводу дитини, розробка індивідуального плану корекційно-розвиткової роботи з урахуванням виявлених особливостей дитини.

5. Участь у підготовці документів для розгляду на засіданні психолого-медико-педагогічної консультації.

6. Ознайомлення з висновками і рекомендаціями психолого-медико-педагогічної консультації щодо організації навчання дитини та надання їй додаткових послуг.

7. Участь у розробці необхідних для адаптації матеріалів з переліком форм і прийомів, а саме: надання рекомендацій педагогам щодо врахування особливостей навчально-пізнавальної діяльності дитини при визначенні методів роботи з нею.

8. Сприяння у створенні позитивного мікроклімату в шкільному колективі та взаємодії з дітьми, проведення заходів, спрямованих на профілактику стигматизації і дискримінації у оточенні ровесників, формування дружнього та неупередженого ставлення до дитини з особливими освітніми потребами.

9. Надання консультативної допомоги педагогам у роботі з дитиною.

10. Налагодження співпраці з фахівцями, які безпосередньо працюють з дитиною з особливими освітніми потребами та беруть участь у розробці індивідуальної програми розвитку.

Практичний психолог визначає, які методики включити під час діагностичного вивчення та як адаптувати стимульні матеріали – методики для вивчення стану інтелектуального розвитку незалежно від впливу факторів навколишнього середовища: культури, освіти та ін. У межах діагностичної роботи в ході психолого-педагогічного супроводу підлітків із затримкою психічного розвитку та з порушеннями інтелектуального розвитку практичні психологи використовують такі психодіагностичні методики:

Під час вивчення психічного розвитку дитини практичний психолог виявляє фактори, які зумовлюють труднощі пізнавальної діяльності, спілкування та соціальної адаптації, а також ті резерви, які можна використовувати у корекційно-розвитковій роботі. З урахуванням виду порушення розвитку та потенційних можливостей дитини організовується психокорекційна робота. Більшість дітей з особливими освітніми потребами долучаються до роботи в корекційній групі (3-4 дитини). Однак, практичний психолог заздалегідь оцінює і застосовує відповідні вправи та завдання, виконання яких сприяє розвитку дитини.

З метою корекції поведінки та особистісних проявів у роботі з дітьми з особливими потребами в рамках групової роботи з організовуються: • тренінг

спілкування; • тренінг ефективної соціальної взаємодії; • тренінг підвищення впевненості в собі; • тренінг зниження тривожності та подолання страхів; • тренінг розвитку навичок емоційної саморегуляції; • тренінг креативності; • тренінг асертивності; • тренінг самоствердження; • тренінг особистісного росту тощо.

Корекційні заняття можуть проводитись індивідуально з дитиною з особливими потребами. Вони являють собою сукупність технік та вправ, які спрямовані на корекцію поведінки та розвиток особистості дитини. Соціально-педагогічний патронат в загальноосвітніх закладах міста базується на створенні сприятливих умов для взаємодії учня з соціальним середовищем з метою попередження виникнення або усунення вже існуючих дестабілізуючих факторів та формування стійкості до ситуацій дезадаптації.

Соціальні педагоги здійснюють свою роботу з організації навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому навчальному закладі за такими напрямками:

1. Захист і забезпечення прав і свобод дитини з особливими освітніми потребами в умовах навчального закладу: організація безкоштовного гарячого харчування в шкільній їдальні, безкоштовний проїзд у міському транспорті до навчального закладу і у зворотному напрямку, безкоштовне оздоровлення в позаміських таборах і відпочинок в таборі з денним перебуванням дітей на базі навчального закладу (пришкільному таборі), а також під час перебування дитини в сім'ї: двічі в рік комісійне відвідування сім'ї, де проживає дитина.

2. Виявлення дітей, у яких виникають труднощі у спілкуванні та взаємодії з оточуючими або які проживають у сім'ях, які опинилися у складних життєвих обставинах.

3. Визначення соціальних питань, які потребують негайного вирішення причин та труднощів; при потребі, скерування до відповідних фахівців з метою надання відповідної допомоги.

4. Визначення статусу дітей з особливими освітніми потребами в колективі, надання рекомендацій класоводу, класному керівникові щодо шляхів ефективної інтеграції такої дитини в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі.

5. Поширення інформації про засади інклюзивного навчання серед педагогів, батьків, дітей з метою формування дружнього та неупередженого ставлення до дитини з особливими освітніми потребами.

6. Участь у складанні розгорнутої психолого-педагогічної характеристики на дитину та її індивідуального плану розвитку; участь в роботі психолого-педагогічного консиліуму.

7. Забезпечення дитини з особливими освітніми потребами та її батьків інформацією про інфраструктуру позашкільних навчальних закладів у мікрорайоні, місті, селі, сприяння щодо участі дитини в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей.

8. Представлення інтересів дитини з особливими освітніми потребами у відповідних органах і службах.

В загальноосвітніх навчальних закладах міста діти з особливими освітніми потребами інтегровано навчаються в класах з іншими своїми ровесниками. Соціальні педагоги знають, що соціальну адаптацію дітей можуть утруднювати різноманітні нервово-психічні захворювання, відхилення, а також акцентуації. Такими є різноманітні фізичні недоліки, порушення мовлення, зовнішня непривабливість, недоліки конституційно-соматичного характеру, які можуть негативно проявляти себе через міжособистісні стосунки дитини в оточенні однолітків.

Практичні психологи та соціальні педагоги у цьому напрямку своєї діяльності формують психологічну готовність учасників навчально-виховного процесу (учнів, батьків, педагогів, адміністрації) до взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами через проведення заходів, зміст яких спрямований на подолання упередженого ставлення до дітей з особливими потребами, руйнування міфів і стереотипів, дискримінації.

До таких заходів належать:

• Надання індивідуальних та групових консультацій: «Результати діагностичних досліджень. Рекомендації»; «Як стримувати емоційні сплески?»; «Взаємини з однолітками»; «Вправи для дітей з особливими потребами (дихальна гімнастика, вправи для зняття втоми рук, гімнастика для очей, пальчикові вправи)»; «Розвиток емоційно-вольової сфери дитини»; «Методи арт-технік в інклюзивному навчанні»; «Добір дидактичних ігор для розвитку дитини-дошкільника»; «Різні зовнішньо – класні внутрішньо»; «Толерантне ставлення до навколишніх»; «Розвивальне середовище дошкільного закладу освіти для дітей з особливими потребами».

• Розвивальні заняття, тренінги: «Розвиток пізнавальних процесів»; «Розвиток дрібної моторики, пізнавальних процесів, емоційної сфери»; «Особливості виховання та навчання дітей з особливими потребами»; «Ми та наші проблеми: створення установки на відкриті, щирі міжособистісні відносини, розвиток здібностей критично сприймати свої недоліки»; «Мій світ»: корекція вербальної агресії, ознайомлення зі способами позбавлення від гніву у позитивній формі»; «Пізнай себе та навколишніх» з метою розвитку міжособистісних відносин, толерантного відношення один до одного; «Толерантне ставлення до навколишніх»; «Ми дуже різні, але ми

разом»; «Молодь на роздоріжжі»; «Якісна організація вільного часу – всебічно розвинена особистість»; «Формування навичок ефективної взаємодії»; «Психологічні особливості навчально-пізнавальної діяльності учнів»; «Педагог – організатор навчально-пізнавальної діяльності учнів».

• Виступи на загальношкільних батьківських зборах: «Психофізіологічні особливості учнів 7-8 класів. Формування навичок здорового способу життя»; «Психофізіологічні особливості учнів 2-4 класів»; «Психологічні особливості учнів шести років. Адаптація до 1-го класу. Збереження психічного здоров'я»; «Формування толерантного ставлення до інвалідності».

• Участь у Всеукраїнській акції, присвяченій Міжнародному Дню інвалідів: «Від серця до серця», міському фестивалі «Повір у себе», декаді творчості дітей-інвалідів «Який РОЗДІЛ І 26 світ чудовий, різнокольоровий».

• Успіх у навчанні і вихованні дітей з особливими освітніми потребами залежить від грамотно організованого психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими потребами з боку всіх працівників загальноосвітньої школи.

Педагогам, які працюють з дітьми з особливими дітьми, притаманні терпимість, уміння співчувати, врівноваженість, наполегливість, витримка, старанність, готовність до постійної цілеспрямованої роботи, безконфліктність.

В своїй роботі з дітьми педагоги керуються словами Росса Кемпбелла:

• Якщо дитина оточена терпимістю – вона вчиться бути терпимою.

• Якщо дитину заохочують – вона вчиться цінувати інших.

• Якщо дитина почуває себе у безпеці – вона вчиться вірити.

• Якщо дитину схвалюють – вона вчиться подобатися сама собі.

• Якщо дитину приймають і поводяться з нею доброзичливо – вона вчиться знаходити любов у цьому світі.

Для того, щоб результат роботи з дитиною був стійкий, необхідно не тільки забезпечення захисту прав дитини з особливими освітніми потребами на рівні закладів освіти, а і системний підхід на рівні міста, який передбачає опрацювання кожної характерологічної особливості дитини.

Педагоги, батьки, громадськість плідно працюють в напрямку забезпечення соціальної адаптації та повноцінного розвитку дітей з особливими потребами через пропаганду толерантного ставлення до дітей з інвалідністю, формування психолого-педагогічної компетентності всіх учасників навчально-виховного процесу та громадськості.

Психологічна підтримка родини, батьків є важливим видом психологічної допомоги дітям з порушеннями в розвитку [34; 39]. У рамках

консультативно-корекційної допомоги батькам у розв’язанні психо-емоційних проблем з дітьми практичні психологи використовують різні форми роботи:

1. Система тренінгових вправ, спрямованих на формування та розвиток почуття батьківської любові «Сім кроків».

2. Психокорекційна робота з матерями, які виховують дітей з відхиленнями в розвитку «Формування позитивних стосунків між матір’ю та її дитиною».

3. Групові психокорекційні заняття «Гармонізація внутрішньосімейних відносин».

4. Письмові форми викладання проблеми – анкети: «Моя проблема», «Мій життєвий шлях», «Історія життя моєї дитини».

5. Практикум «Інклюзивна освіта – форма навчання для дітей з особливими потребами». Психолого-педагогічна підтримка батьків є життєво необхідною, тому що саме від батьків та їх внеску в процес виховання та навчання залежить повноцінний розвиток дітей з особливими потребами.

Отже, завдяки просвітницькій роботі батьки стають обізнаними із особливостями адаптації дитини в соціумі та упевненими у її можливостях, ознайомленими з власними та чужими проблемами, згуртованими в більш турботливу спільноту, поінформованими із зразками громадської діяльності для своїх рідних.

Таким чином, забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є невід’ємною частиною розвитку сучасної освіти. В її основі лежить індивідуальний та диференційований підхід до кожного учасника навчально-виховного процесу: дітей, педагогів, батьків.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що психологічна служба міста вважає за необхідне створювати в навчальних закладах комфортні умови для формування у дітей з особливими освітніми потребами навичок самостійності, впевненості, мобільності, адже всі діти є цінними і активними членами суспільства.